
Мудроха Валентина Олександрівна

Завідувач відділу бібліотекознавства ЛННБУ

ім. В.Стефаніка

email: mudrokhavalya@mail.ru

Бурхливий розвиток глобального інформаційного суспільства вимагає модернізації сучасних бібліотек та відповідних змін у стратегічному спрямуванні їх діяльності. Нові інформаційні технології відкривають двері бібліотек у гігантський інформаційний простір, насичають їх новими носіями інформації, привертають нові категорії користувачів, породжують якісно нові послуги.

Сьогодні бібліотека – це не тільки заклад культури, а й частина соціальної інфраструктури, головним завданням якої є допомога становленню та розвитку того соціального середовища, в якому вона існує.

Велику роль у вирішенні цього питання відіграє методична служба, одним із напрямів роботи якої є діагностика стану бібліотечної справи та визначення рівня адаптації бібліотек до нових умов. Розробка довготермінових програм, концепцій розвитку бібліотек, тобто прогнозування – є важливою функцією науково-методичної діяльності.

У відповідності з вимогами часу також наповнилися новим змістом і такі традиційні функції методичної служби, як аналітична, освітня та інформаційна, з'явилися нові – прогностична, рекламна тощо.

Причому саме аналітико-прогностична діяльність (методичний моніторинг) стає основою методичного забезпечення діяльності бібліотек. Основні об'єкти методичного моніторингу це: динаміка показників діяльності бібліотек; рух

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

бібліотечних кадрів; виявлення і впровадження бібліотечних нововведень; документний потік у бібліотечній справі.

Саме тому, у полі уваги методичної служби постійно знаходяться питання статистичного та фактичного аналізів основних показників і змісту роботи книгозбірень. На підставі проведеного аналізу складаються оглядово-інформаційні матеріали про діяльність бібліотек: "Основні показники роботи бібліотеки за ... рік". У цих матеріалах викладено не лише статистичні показники, й подано характеристику ситуації, що склалась у бібліотеках, висвітлено тенденції їх розвитку, найбільш яскраві події, що відбулись у них впродовж року.

На жаль, в останні роки практика аналізування статистичних даних продовжується не всіма бібліотеками. Ряд бібліотек обмежуються лише підготовкою статистичних таблиць. Аргументується це нестатком часу на аналітичну роботу і зазначається, що значні витрати робочого часу у методистів припадають на виконання не властивих їм функцій.

Аналітична функція методичних служб все більше трансформується у діагностичну. Це добре відомі комплексні перевірки, але зараз головна їх мета – виявлення проблем і надання відповідних методичних рекомендацій та адресної консультаційної допомоги. Фахівцями-методистами готуються різноманітні аналітичні матеріали з різних напрямів функціонування бібліотек. Вони дозволяють визначити загальні тенденції розвитку бібліотек та керувати змінами, що простежуються у їх діяльності.

Однією з умов успішного функціонування будь-якої бібліотечної системи є раціональна організація виробничого процесу і забезпечення контролю за дотриманням технологічної дисципліни на всіх його ділянках.

Здійснення централізованого управління технологічними процесами, їх планового вдосконалення, контролю і вживання заходів з підвищення якості виконуваних робіт покладається на спеціалізовані структурні підрозділи бібліотек (науково-

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

методичні відділи). До їх функціональних завдань належать: розробка технологічної документації міжвіддільського характеру, контроль за дотриманням вимог основних бібліотечних циклів «шлях документу», «шлях вимоги», аналіз обґрунтованості відмов користувачам, контроль за впровадженням державних стандартів у бібліотеці, організація роботи з нормування праці, раціоналізація і удосконалення міжвіддільських технологічних циклів.

Складність бібліотечних технологій, підвищення ефективності управління бібліотечно-бібліографічними процесами вимагає своєчасного забезпечення бібліотеки всією необхідною управлінсько-регламентуючою, організаційно-методичною та інструктивно-технологічною документацією.

Дуже важливо створити у бібліотеці певну систему роботи з документами. Міжвіддільські та внутрішньовіддільські документи не повинні суперечити один одному. Тому, саме на методистів покладається узгодження всіх документів. Думаю, що доцільним є ведення зведеної картотеки документів, що регламентують та організують діяльність бібліотеки.

Стрімкий розвиток електронної видавничої діяльності і зростання кількості електронних публікацій, сучасні електронні технології, розвиток обчислювальної техніки вплинули на бібліотечне співтовариство: бібліотеки поступово перетворюються на інформаційні центри.

Проблеми використання комп'ютерних технологій у бібліотечній діяльності зараз є особливо актуальними і необхідність опанування бібліотечними працівниками новітніми інформаційними технологіями розуміють і методичні служби. Питання полягає в тому, яким чином бібліотеки пристосуються до неминучих інновацій. Сьогодні методист повинен бути грамотним фахівцем у сфері використання новітніх інформаційних технологій. Саме тому підвищуються вимоги до рівня знань методиста і, отже, необхідно звернути особливу увагу на його навчання і підвищення кваліфікації.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Дуже гострою проблемою є організація системи підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, тому зараз, як ніколи, зростає роль науково-методичних відділів у її вирішенні.

У бібліотеках розуміють, що необхідні нові пріоритети у змісті професійного навчання, та намагаються використати сучасні дієві форми підвищення кваліфікації, які диференціюють у залежності від категорій фахівців.

Проте при будь-яких інформаційних технологіях для методистів на першому місці все-таки залишається особисте спілкування. Конференції, семінари, зустрічі, усні консультації залишаються в арсеналі найбільш ефективних способів людського спілкування.

Перехід від методиста-контролера до методиста-експерта призводить до зміни взаємостосунків між методистами та бібліотечними працівниками. Вони стають рівноправними партнерами, і не в інтересах бібліотеки приховувати негативні моменти своєї діяльності. Так склалося, що науково-методичний відділ — це той структурний підрозділ, до якого звертаються колеги за підтримкою і рекомендаціями. Головне — допомогти бібліотеці, та кожному бібліотекарю, зокрема, знайти своє місце в єдиному бібліотечному просторі, озброїти професійними знаннями, захистити, навчити, проконсультувати.

На сучасному етапі розвитку Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника провідний державний культурний, освітній, науково-інформаційний заклад, що виконує функцію методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства. Базовим структурним підрозділом, на який покладається організація та координація цього напрямку роботи є відділ бібліотекознавства.

У відповідності до вимог сучасності провідними напрямами роботи відділу бібліотекознавства є науково-дослідний, науково-методичний, науково-організаційний та науково-інформаційний.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Науково-дослідний напрям передбачає організацію і проведення прикладних досліджень, спрямованих на удосконалення та оптимізацію форм і методів бібліотечно-бібліографічної діяльності.

Провідним аспектом цього напрямку є вивчення і аналіз програм розвитку наукових бібліотек України і світу та проектування найкращих їх досягнень на реалії та особливості діяльності ЛННБ України імені В. Стефаніка.

У зв'язку з впровадженням бібліотечної інтегрованої автоматизованої системи ALEPH розглядаються та узгоджуються зміни основних технологічних циклів бібліотечної діяльності: шлях документа, шлях читацької вимоги та процеси, пов'язані з обслуговуванням користувачів. Ці зміни потребують обумовлення у всіх організаційно-методичних документах, які регулюють ці процеси. Ця робота проводиться відділом бібліотекознавства у співпраці з керівниками структурних підрозділів бібліотеки.

Для методичного забезпечення дослідницької роботи, спрямованої на ефективну організацію та збереження документного фонду ЛННБ України імені В. Стефаніка, проводиться моніторинг його сучасного стану та формується методика досліджень, результатом яких є науково-обґрунтовані методичні рекомендації, які удосконалюють систему обліку фондів підрозділів та регламентують цей напрям роботи бібліотеки.

Науково-методичний напрям роботи відділу бібліотекознавства забезпечує методичний супровід діяльності бібліотеки та науково-методичне керівництво бібліотеками науково-дослідних установ Західного наукового центру НАН України та МОН України.

Перша складова цього напрямку здійснюється шляхом: створення та удосконалення управлінської науково-методичної документації;

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

моніторингу процесів роботи структурних підрозділів бібліотеки;

координації діяльності структурних підрозділів;

нормування процесів бібліотечно-бібліографічної роботи з урахуванням змін, яких вони зазнали у зв'язку з впровадженням інтегрованої бібліотечної системи ALEPH.

підготовки питань для розгляду на засідання Науково-методичної та Вченої рад.

Значну увагу працівники відділу бібліотекознавства приділяють розробленню, апробації та удосконаленню норм на процеси бібліотечно-бібліографічної роботи з урахуванням змін, яких вони зазнали у зв'язку з впровадженням інтегрованої бібліотечної системи ALEPH.

Друга складова роботи відділу передбачає моніторинг окремих напрямів діяльності бібліотек мережі та консультування їх працівників з різних питань бібліотекознавства.

Науково-організаційний напрям діяльності відділу бібліотекознавства забезпечує можливість на підставі аналітико-статистичних матеріалів розкрити роботу ЛННБ України імені В. Стефаніка у динаміці, об'єктивно подати відомості про досягнення за певний період, виявити проблеми та окреслити шляхи їх ефективного подолання.

Працівники відділу беруть участь у формуванні планів і звітів про бібліотечну роботу ЛННБ України імені В. Стефаніка та зведених звітів про роботу бібліотек науково-дослідних установ Західного наукового центру НАН України та МОН України, що передбачає проведення аналізу планів і звітів про роботу структурних підрозділів ЛННБ України імені В. Стефаніка та прогнозування її діяльності.

Формування концепції подальшого розвитку ЛННБ України імені В. Стефаніка неможливе без вивчення кадрового складу бібліотеки, шляхів забезпечення стабільності та запобігання плінності кадрів, підвищення їх професійного рівня. Одним із

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

напрямів діяльності відділу бібліотекознавства є організація **системи підвищення кваліфікації** співробітників бібліотеки та бібліотек мережі.

Зміна вимог до роботи бібліотеки, обумовлює необхідність оволодіння бібліотекарями новими знаннями, підвищення відповідальності, ділової кваліфікації та творчої ініціативи.

ЛННБ України імені В. Стефаника має певні традиції у галузі підвищення кваліфікації працівників, яка здійснюється на основі сформованої системи. Основною метою системи підвищення кваліфікації є забезпечення процесів перепідготовки кадрів та створення умов для досягнення всіма працівниками бібліотеки належного рівня кваліфікації, що відповідає вимогам часу. У бібліотеці сформувалися традиційні напрями підвищення кваліфікації кадрів: розширення загальнотеоретичного рівня та теоретико-прикладних знань у галузях бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства.

У 2007 році з метою забезпечення належного функціонування у Львівській національній науковій бібліотеці України імені В. Стефаника було впроваджено бібліотечну систему ALEPH 500 — продукт фірми Ex Libris Ltd, яка є інтегрованою системою, призначеною для автоматизації всіх бібліотечних процесів. Відповідно сьогодні бібліотекарі адаптуються до умов роботи, що змінилися, їх необхідно навчати методиці інформаційного обслуговування користувачів із застосуванням комп'ютерних засобів і новітніх технологій, обліку та опрацюванню документів з використанням відповідних модулів системи ALEPH. У вирішенні цих завдань бібліотека тісно співпрацює з міжнародними інформаційними інституціями та провідними бібліотеками країни. Так, у 2009 році з метою підвищення кваліфікації та ознайомлення з практикою роботи польських книгозбірень, працівники ЛННБ України імені В. Стефаника проходили стажування у рамках третьої бібліотекознавчої сесії “Автоматизація в роботі

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

бібліотек” Міжнародної гуманітарної школи Східної і Центральної Європи в Варшаві (Польща).

Крім того, працівники бібліотеки приймали участь у теоретично-прикладному навчанні з освоєння засад формування цифрових бібліотек, що проходив у м. Познань (Польща).

Одним із аспектів підвищення кваліфікації у ЛННБ України імені В. Стефаника є функціонально-виробнича спеціалізація в галузі бібліотечної справи, вивчення конкретних технологічних процесів окремих структурних підрозділах, системи організації фондів і специфіки обслуговування користувачів у різних читальних залах, ознайомлення з інтегрованою бібліотечною системою ALEPH 500, дослідження досвіду використання новітніх технологій в бібліотечній справі.

Складовою частиною системи підвищення кваліфікації є експрес-курси з вивчення основ бібліотекознавства, бібліографознавства та автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів. До 1985 року основи бібліотечних знань викладалися на заняттях гуртка з мінімуму бібліотечної техніки для працівників з середньою освітою та дворічних курсів з вивчення основ бібліотекознавства та бібліографії для працівників з вищою неспеціальною освітою.

Сьогодні, враховуючи потреби часу, дворічні курси реорганізовані на експрес-курси з вивчення основ бібліотекознавства, бібліографознавства та автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів. Заняття проводяться щоденно і розраховані на вивчення тем, що стосуються всіх аспектів діяльності бібліотеки.

Сучасні вимоги до кваліфікації фахівців спонукають значну кількість працівників до участі у наукових дослідженнях, що проводяться у ЛННБ України імені В. Стефаника. Бібліотекарі-практики підвищують свою кваліфікацію, беручи участь у наукових семінарах, методичних нарадах та обмінюючись досвідом на наукових конференціях.

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

Науково-інформаційний напрям діяльності відділу бібліотекознавства передбачає оперативне та максимально повне забезпечення інформаційних потреб користувачів, використовуючи традиційні та сучасні електронні технології. Співробітники відділу здійснюють інформаційну підтримку наукової, освітньої та виробничої діяльності у галузях бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства користувачів і працівників бібліотеки.

Невід'ємною складовою діяльності відділу бібліотекознавства є формування, організація, збереження та розкриття спеціалізованого фонду відділу, який містить документи з питань бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства і обслуговування цими документами користувачів бібліотеки. Продовжує розвиватися видавнича діяльність відділу бібліотекознавства. Самостійно та спільно з іншими підрозділами він здійснює підготовку методичних рекомендацій, методико-бібліографічних матеріалів, консультацій.

З метою покращення інформаційного забезпечення користувачів та розкриття спеціалізованого фонду формуються та розміщуються на ВЕБ-сайті бібліотеки випуски **«Анотованого бібліографічного покажчика літератури з питань бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства».**

У міру поглиблення і ускладнення функцій бібліотеки, оновлення і збагачення досвіду інформаційного обслуговування формується широка проблематика консультаційної роботи. Вона вивозмінюється, підкоряючись завданням часу.

Працівниками відділу постійно надаються довідки та консультації з різних питань бібліотечно-бібліографічної діяльності.

Таким чином, аналіз науково-методичної діяльності бібліотек України загалом та ЛННБ України імені В. Стефаніка, зокрема, свідчить, що її сучасна система звільнилась від

Друга науково практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 23 вересня 2010 р, Львів, Україна

багатьох догм, які сформувались в умовах тоталітарної держави і не витримали випробувань часом. Відбулися певні зміни у змісті, формах та методах. Методична робота набуває зараз вузлового значення, тому що її суть — забезпечення адекватного реагування бібліотеки на глобальні зміни соціальної системи. Місія сучасної методичної роботи виражена у формулі "управління змінами".

Сьогодні методична робота це: вироблення загальної стратегії розвитку бібліотечної галузі, аналіз діяльності і прогнозування розвитку бібліотек, кумуляція та ретрансляція кращого досвіду інноваційних процесів та технологій, організація безперервної освіти бібліотечних кадрів.